

Prof. dr hab. Jan Bednorz (1936–2013)

Prof. dr hab. Jan Bednorz
(© Józef Musiał)

Dnia 26 października 2013 roku na cmentarzu parafialnym w Puszczykowie pożegnaliśmy śp. prof. dr hab. Jana Bednorza, emerytowanego profesora Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, byłego kierownika Zakładu Biologii i Ekologii Ptaków, cenionego ornitologa, nauczyciela wielu pokoleń studentów.

Jan Bednorz urodził się 26 kwietnia 1936 r. w Katowicach, tam w roku 1954 uzyskał maturę, po czym podjął studia na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi UAM w Poznaniu. W roku 1959 obronił pracę magisterską dotyczącą występowania czapli siwej na Pomorzu Zachodnim. Doktoryzował się w roku 1967 na podstawie rozprawy pt. „Awifauna Maltańskiego Klina Zieleni w Poznaniu”, a po dziesięciu latach uzyskał stopień doktora habilitowanego w oparciu o pracę pt. „Ptaki wodne i błotne zagospodarowanych łąk zalewowych w dolinie Warty koło Poznania”. W roku 1997 otrzymał tytuł naukowy profesora.

Po studiach prof. J. Bednorz na stałe związał się z Poznaniem, pracując nieprzerwanie przy jednym i tym samym dębowym biurku, w małym pokoiku na poddaszu Collegium Maius przy ul. Fredry. W tym czasie zmieniały się struktury Uczelni, stąd prof. J. Bednorz zatrudniony był początkowo w poznańskim oddziale Zakładu Ochrony Przyrody PAN w Krakowie, a potem już na Uniwersytecie im. A. Mickiewicza w Poznaniu, kolejno w: Zakładzie Zoologii Systematycznej, Zakładzie Ochrony Przyrody, Zakładzie Zoologii Ogólnej i w końcu – w Zakładzie Biologii i Ekologii Ptaków. W latach 1995–2000 był kierownikiem tego ostatniego, doczekał też przenosin Zakładu i całego Wydziału Biologii do nowej siedziby w Collegium Biologicum w kampusie na Morasku.

Profesor J. Bednorz był wytrawnym terenowcem, wyśmienitym znawcą ptaków, ale także innych zwierząt i roślin. Poza wszechstronną wiedzą naukową, cechowała go spstrzegawczość, intuicja i niespotykany upór w działaniu. Dzięki tym cechom ogrom zebranego w terenie materiału był podstawą napisania szeregu wartościowych prac naukowych. Opublikował ich blisko 70, przy czym część z nich to obszerne monografie i książki, a także liczne, autoryzowane rozdziały w monografiach. Poza awifaunistyką oraz biologią i ekologią ptaków wiele uwagi poświęcał ochronie przyrody. Ostatnimi laty, będąc już na emeryturze, bywał w terenie prowadząc m.in. wieloletni monitoring liczebności ptaków

drapieżnych i kruka w okolicach Czempinia, które to badania, ze względu na śmierć Profesora, nie doczekały się publikacji.

Na początku swej kariery naukowej prof. J. Bednorz zaangażował się w poznanie przyrody, zwłaszcza ptaków, północno-zachodniej Polski – tzw. Ziemi Odzyskanych. Efektem tych prac były publikacje dotyczące rozmieszczenia i liczebności szeregu gatunków ptaków – m.in. kormorana, czapli siwej i bociana czarnego. Nieco później w szczególny sposób zajął się awifauną najcenniejszych obszarów chronionych. Dogłębnie zbadał i opisał ptaki Słowińskiego Parku Narodowego, skupiając się m.in. na charakterystyce ilościowej zgrupowań ptaków zasiedlających zróżnicowane sukcesyjnie środowiska, począwszy od nadmorskiej plaży, przez wydmy, różnego typu nadmorskie bory, lasy mieszane i liściaste, torfowiska wysokie oraz różnego typu środowiska otwarte. Badania te do dziś są unikalne nie tylko w skali naszego kraju. Niezależnie prowadził żmudne badania nad występowaniem ptaków wodnych i błotnych w zalewowej dolinie Warty pod Rogalinkiem i Sowińcem koło Poznania (obecny Rogaliński Park Krajobrazowy), opracował monografię ornitologiczną Wielkopolskiego Parku Narodowego, opisał awifaunę Lednickiego Parku Krajobrazowego i Parku Krajobrazowego Promno oraz Nadgoplańskiego Parku Tysiąclecia. Był inicjatorem i współwykonawcą wieloletnich, zespołowych badań nad awifauną doliny Noteci – dzięki niemu powstało pierwsze, kompletne opracowanie poświęcone awifaunie tego obszaru. Nie sposób przecenić roli prof. Bednorza w powstaniu monografii regionalnej pt. „Ptaki Wielkopolski”. To on współorganizował prace terenowe licznej rzeszy wielkopolskich obserwatorów ptaków, kierował pracami zespołu autorskiego, był redaktorem naukowym książki. Poza napisaniem części rozdziałów ogólnych, jest autorem licznych opracowań gatunkowych zawartych w powyższej monografii. Szczególnym sentymentem darzył kruki. Przez wiele lat śledził liczebność tego gatunku w Wielkopolsce, badał jego biologię i ekologię. Zaowocowało to serią wartościowych publikacji naukowych. Wiele uwagi, w tym w publikacjach, poświęcał innym ulubionym gatunkom – żurawiowi, kulikowi wielkiemu, podróżniczкови i ptakom szponiastym. Na prośbę prof. Glutza von Blotzheim, redaktora wielotomowej monografii „Handbuch der Vögel Mitteleuropas”, napisał fragmenty tekstów dotyczące występowania w Polsce m.in. rybołowa, żurawia, biegusa zmiennego i kruka.

Profesor brał czynny udział w wielu międzynarodowych zjazdach i konferencjach – w Moskwie (1982), Rostoku i Dijon (1985), Gdańsku, Helsinkach, Renthendorfie i Pruchten (1987), Bonn (1988), Pradze (1989), Metelen (1990), Poczdamie (1995). Podczas dłuższych pobytów naukowych odwiedził Uniwersytet w Montpellier we Francji, Institut für Vogelforschung w Wilhelmshaven i Schweizerische Vogelwarte Sempach w Szwajcarii. W roku 1991, wraz z Ziemowitem Kosińskim, prowadził dwumiesięczne badania we wschodniej Syberii nad jez. Bajkał. Na macierzystej uczelni był niestrudzonym dydaktykiem prowadząc m.in. wykłady z Zoogeografii i Biogeografii, Genezy i kształtowania współczesnej fauny Polski oraz Projektowania obiektów ochrony przyrody. Był promotorem 3 doktoratów i 40 prac magisterskich.

Profesor J. Bednorz udzielał się również społecznie. Przez kilka lat był przewodniczącym Sekcji Ornitologicznej Polskiego Towarzystwa Zoologicznego, pamiętamy Go również jako współzałożyciela i wieloletniego członka Komisji Faunistycznej SO PTZool. Uczestniczył w pracach Rad Naukowych Słowińskiego Parku Narodowego i Nadgoplańskiego Parku Tysiąclecia oraz Rady Programowej Stacji Ekologicznej UAM w Jeziorach.

Mimo wszechstronności zainteresowań, o Profesorze będziemy pamiętać przede wszystkim jako o niestrudzonym badaczu ptaków Wielkopolski. Wraz z Jego odejściem skończył się znaczący okres w historii ornitologii naszego regionu.

Summary: This obituary presents the profile and academic achievements of the late Prof. Jan Bednorz (1936–2013) who was a professor at Adam Mickiewicz University in Poznań and a long-time head of the Department of Avian Biology and Ecology, a respected ornithologist and teacher of many generations of students.

Ziemowit Kosiński

Zakład Biologii i Ekologii Ptaków, Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza
ul. Umultowska 89, 61–614 Poznań
zkosinsk@amu.edu.pl

Aleksander Winięcki

Zakład Biologii i Ekologii Ptaków, Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza
ul. Umultowska 89, 61–614 Poznań
wolek@amu.edu.pl

Publikacje prof. Jana Bednorza

- Bednorz J. 1959. Stanowisko kormorana czarnego (*Phalacrocorax carbo* L.) w woj. szczecińskim. Przyr. Pol. Zach. 2, 3/4 (5/6): 254–258.
- Bednorz J., Wołk K. 1959. Czapliniec nad Jeziorem Kłosowskim (pow. międzychodzki) w 1956 r. Przyr. Pol. Zach. 3, 1–2 (7–8): 153–154.
- Bednorz J. 1961. Wyniki wstępnych badań nad ptakami Maltańskiego Klina Zieleni w Poznaniu. Przyr. Pol. Zach. 5, 1–4 (15–18): 119–125.
- Bednorz J. 1962. Czapla siwa (*Ardea c. cinerea* L.) i kormoran czarny (*Phalacrocorax carbo sinensis* Shaw. et Nodd.) w północno–zachodniej Polsce. Bad. Fizjogr. Pol. Zach. 10: 75–131.
- Bednorz J., Bogucki Z. 1962. Poradnik ochrony ptaków. Bydgoszcz. 41 pp.
- Bednorz J. 1962. Hellmuth Dost: Die Vögel der Insel Rügen (Ptaki wyspy Rugii), A. Ziemsen Verlag, Wittenberg–Lutherstadt, 1959, 131 ss., 38 fot., 28 ryc., 6 map. [rec.] Przyr. Pol. Zach. 6, 1–4 (19–22): 130–131.
- Bednorz J. 1962. Hellmuth Dost: Die Grüne Insel und ihre Naturschutzgebiete. (Rugia. Zielona wyspa i jej rezerwaty przyrody), A. Ziemsen Verlag, Wittenberg–Lutherstadt, 1960, 135 ss., fot. i mapy. Wydanie II. [rec.] Przyr. Pol. Zach. 6, 1–4 (19–22): 131.
- Bednorz J. 1962. O. Schnurre: Lebensbilder märkischer Waldkäuze (*Strix aluco* L.). (Obrazki z życia brandenburskich puszczyków (*Strix aluco* L.)), Milu, Berlin, 1961, Bd. 1, H. 2, ss. 83–124. [rec.] Przyr. Pol. Zach. 6, 1–4 (19–22): 135.
- Bednorz J., Bogucki Z. 1964. Ptaki rezerwatu „Buki nad Jeziorem Lutomskim”. Obserwacje ekologiczne. Ochr. Przyr. 30: 157–182, 7 ryc., 4 tab.
- Bednorz J., Żukowski W. 1965. Szata roślinna i świat zwierzęcy. [W:] Barciński F., Krygowski F., Zajchowska S. (red.). Monografia geograficzno–gospodarcza województwa koszalińskiego. Instytut Zachodni, Poznań, ss. 139–168.
- Bednorz J. 1966. Ryszard Zajac: Łabędź niemy, *Cygnus olor* (Gmelin) w północno–zachodniej Polsce (The Mute Swan, *Cygnus olor* (Gmelin) in North–western Poland). Acta Ornithol. T. VII, nr 8. Warszawa 1963, s. 221–252, 2 mapy i 1 wykres. [rec.] Przyr. Pol. Zach. 7, 1–4 (23–26): 143.
- Bednorz J. 1966. Helmut Heimpel: Der Wolf in Polen (Wilk w Polsce), Natur und Land, Wien 1964. [rec.] Przyr. Pol. Zach. 7 (1963), 1–4 (23–26): 144.
- Bednorz J., Bogucki Z. 1967. [W:] Materiały do awifauny Polski IV. I. Obserwacje poszczególnych gatunków. [ss. 27–29, 33, 35–37]. Acta Ornithol. 10(2): 26–40.
- Bednorz J. 1969. Zmiany liczebności i kierunku rozprzestrzeniania się bociana czarnego (*Ciconia nigra* L.) w Polsce. W: IX Zjazd Polskiego Towarzystwa Zoologicznego w Lublinie. Materiały. Lublin: 3–4.
- Bednorz J. 1970. Awifauna Maltańskiego Klina Zieleni w Poznaniu. PTPN, Prace Kom. Biol., Poznań, 33(4): 1–48 (265–312).
- Bednorz J. 1971. Mewa pospolita, *Larus canus* L., mewa srebrzysta, *Larus argentatus* Pont. i rybitwa wielkodzioba, *Hydroprogne caspia* (Pall.) gnieżdżą się na polskim wybrzeżu. Not. Orn. 12(3–4): 67–71.

- Bednorz J. 1972. Pierwsza obserwacja żwirowca (*Glareola* Brisson) w Wielkopolsce. Przynr. Pol. Zach. 9 (1971), 1–4 (31–34): 97–99.
- Bednorz J. 1972. W sprawie ochrony ptaków na półwyspie Rów na wyspie Wolin. Chrońmy Przynr. Ojcz. 28(4): 12–20, 4 ryc.
- Bednorz J., Kania W. 1973. Obserwacje kobczyków *Falco vespertinus* L. na Wybrzeżu w roku 1972. Not. Orn. 14(1–2): 43–44.
- Bednorz J. 1974. Bocian czarny, *Ciconia nigra* (L.) w Polsce. Ochr. Przynr. 39: 201–243, 9 ryc., tab. I–XXI.
- Bednorz J. 1976. Ptaki wodne i błotne zagospodarowanych łąk zalewowych w dolinie Warty koło Poznania. Zesz. Nauk. UAM, Poznań, Seria Zoologia 5: 78 pp.
- Bednorz J. 1978. Sianokosy wśród ptasich gniazd. Przynr. Pol., Warszawa, 4: 23.
- Bednorz J. 1979. Zmienność ugrupowań ptaków łągowych na tle pierwotnej sukcesji roślinności wydm nadmorskich. W: XII Zjazd Polskiego Towarzystwa Zoologicznego Poznań, 3–6 IX 1979. Streszczenia referatów, PTZool., Poznań: 13–14.
- Bednorz J. 1979. Rozwój łąkowej populacji mewy srebrzystej (*Larus argentatus*) w Słowińskim Parku Narodowym. W: XII Zjazd Polskiego Towarzystwa Zoologicznego Poznań, 3–6 IX 1979. Streszczenia referatów, PTZool., Poznań: 14.
- Bednorz J. 1982. Awifauna łąkowa rezerwatu torfowiskowego „Bagno Stawek” koło Chojnic na Pomorzu. Bad. Fizjogr. Pol. Zach., ser. C, 33: 129–138.
- Bednorz J. 1982. Primary succession of breeding bird communities in dunes on the south coast of the Baltic Sea. XVIII Congressus Internationalis Ornithologicus. Abstracts of symposia and poster presentations: 165–166, Moscow 1982.
- Bednorz J., Bogucki Z. 1982. Secondary succession of breeding bird communities in dry pine-forests in Poland. XVIII Congressus Internationalis Ornithologicus. Abstracts of symposia and poster presentations: 171–172, Moscow 1982.
- Bednorz J., Wojterski T. 1982. Pobrzeże Słowińskie i Kaszubskie. Seria Przyroda Polska, Wiedza Powszechna, Warszawa, 224 pp.
- Bednorz J. 1983. Awifauna Słowińskiego Parku Narodowego z uwzględnieniem stosunków ilościowych. PTPN, Prace Kom. Biol., Poznań, 65: 1–101.
- Bednorz J. 1983. Rozwój łąkowej populacji mewy srebrzystej (*Larus argentatus*) w Słowińskim Parku Narodowym. Not. Orn. 24(3–4): 129–140.
- Bednorz J. 1983. Dwadzieścia pięć lat działalności Sekcji Ornitologicznej Polskiego Towarzystwa Zoologicznego, jej rola i zadania na przyszłość. Przegl. Zool. 27(3): 389–394.
- Bednorz J., Kupczyk M., Młynarek J. 1983. Wyniki kartowania ptaków łągowych w dolinie Noteci. W: Postępy zoologii (Materiały informacyjne na XIII Zjazd Polskiego Towarzystwa Zoologicznego), Katowice, wrzesień, 1983, Uniwersytet Śląski, Katowice: 5.
- Bogucki Z., Bednorz J. 1983. Bird communities and populations in various types of forest. Proceedings of the VIII International Conference on Bird Census and Atlas work, Tring 1983: 304.
- Bednorz J., Kupczyk M. 1987. The distribution and habitat selection of breeding Charadrii in the Noteć Valley (Western Poland). Abstracts of Wader Study Group Conference, Gdańsk.
- Bednorz J. 1987. Über einige Probleme bei Zwillingarten in Polen. Thür. Orn. Mitt. 36: 37–39.
- Bednorz J. 1987. Zwillingarten in Polen. Falke 34(6): 194–197.
- Bednorz J. 1989. Das Noteć–Urstromtal als zoogeografischer Korridor für Wasservögel. Beitr. Vogelkunde 35(1/4): 75–79.
- Kupczyk M., Bednorz J. 1989. Walory przyrodnicze i krajobrazowe w dolinie Noteci i potrzeba ich ochrony, ze szczególnym uwzględnieniem awifauny. W: Kosturkiewicz A. (red.) Zagospodarowanie doliny Noteci. Konferencja naukowa w Pile 22–23 maja 1989 r., Wyd. AR w Poznaniu, ss. 115–126, ryc. 1.
- Bednorz J. 1989. The influence of species composition and spatial structure of vegetation on bird communities in the course of forest formation. XI International Conference on Bird Census and Atlas Work, 4, Praha.
- Denisiuk Z., Celiński F., Bednorz J. 1990. Rezerwaty biosfery w Polsce: Słowiński Park Narodowy. Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław–Warszawa–Kraków, 64 pp.
- Bednorz J. 1990. Mapa 57. Rozmieszczenie łąkowe podrózniczka (*Luscinia svecica*). W: Tomiałojć L. Ptaki Polski, rozmieszczenie i liczebność. Wyd. II, PWN, Warszawa, s. 302.

- Bednorz J., Kupczyk M. 1991. Projektowany rezerwat wodno-faunistyczny „Jeziora Rgielskie” w województwie piłskim. *Chrońmy Przyr. Ojcz.* 47(6): 74–80.
- Bednorz J. 1991. Die Wiederausbreitung des Kolkkraben (*Corvus corax*) in Poland. W: Glandt D. (ed.). *Der Kolkkrabe in Mitteleuropa. Metelener Schriftenreihe für Naturschutz* 2: 29–35.
- Bednorz J., Kosiński Z. 1992. Wpływ gospodarki leśnej na rozmieszczenie i liczebność ptaków drapieżnych i kruka w Wielkopolskim Parku Narodowym. W: Kaczmarek L., Walna B. (red.) *Przyroda Wielkopolskiego Parku Narodowego. Materiały z konferencji naukowej – Jezioro 2 grudnia 1992 r., Jezioro*: 141–144.
- Bednorz J. 1992. Wpływ czynników antropogennych na faunę ptaków Wielkopolski. W: *Problemy ekologii człowieka krajów Europy Środkowo-Wschodniej*. Poznań: 6–10.
- Bednorz J. 1992. A. Dyrca, W. Grabiński, T. Stawarczyk, J. Witkowski. *Ptaki Śląska. Monografia faunistyczna*. Uniwersytet Wrocławski, Zakład Ekologii Ptaków, 526 pp., Wrocław 1991. *Not. Orn.* 33(3–4): 345–347. [rec.]
- Bednorz J., Kosiński Z. 1993. Tymczasowa lista fauny ptaków. W: Tobolski K. (red.). *Tymczasowy wykaz współczesnych i kopalnych roślin oraz awifauny Lednickiego Parku Krajobrazowego*. Wyd. Sorus, Poznań: 55–62.
- Bednorz J., Kupczyk M. 1995. Fauna ptaków doliny Noteci. W: Bednorz J. (red.). *Ptaki doliny Noteci*. *Prace Zakł. Biol. i Ekol. Ptaków UAM* 4: 3–94.
- Bednorz J. 1995. Waloryzacja ornitologiczna doliny Noteci i propozycje ochrony jej najwartościowszych odcinków. W: Bednorz J. (red.). *Ptaki doliny Noteci*. *Prace Zakł. Biol. i Ekol. Ptaków UAM* 4: 95–119.
- Bednorz J., Kosiński Z. 1996. Awifauna Lednickiego Parku Krajobrazowego. *Studia Lednickie, Lednica–Poznań*, 4: 59–76.
- Bednorz J., Kupczyk M. 1996. Bird communities and ornithological evaluation of the Notec River valley in western Poland. *Bird Census News* 9(1): 18–28.
- Bednorz J., Kosiński Z. 1997. Liczebność, rozmieszczenie i efekty rozrodu leśnych ptaków drapieżnych i kruka *Corvus corax* w Wielkopolskim Parku Narodowym w latach 1992–1993. *Not. Orn.* 38(1): 27–41.
- Bednorz J., Grant M. 1997. *Numenius arquata* – Curlew. W: Hagemeyer W. J. M., Blair M. J. (ed.). *The EBCC Atlas of European Breeding Birds: Their Distribution and Abundance*, T&AD Poyser, London: 300–301.
- Bednorz J. 1997. *Corvus corax* – Raven. W: Hagemeyer W. J. M., Blair M. J. (ed.). *The EBCC Atlas of European Breeding Birds: Their Distribution and Abundance*. T&AD Poyser, London: 686–687.
- Bednorz J. 1997. Rola parków krajobrazowych. W: XXX lat Nadgoplańskiego Parku Tysiąclecia, Kruszwica – wrzesień 1997 rok, Kruszwica: 5–8.
- Bednorz J. 1997. Ptaki Wielkopolskiego Parku Narodowego. *Prace Zakł. Biol. i Ekol. Ptaków UAM* 8: 68 pp.
- Bednorz J. 1997. Świat zwierzęcy. W: Piotrowska H. (red.). *Przyroda Słowińskiego Parku Narodowego*. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań–Gdańsk, ss. 267–290.
- Bednorz J., Kupczyk M., Kuźniak S., Winięcki A. 2000. *Ptaki Wielkopolski*. Monografia faunistyczna. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań.
- Bednorz J. 2000. Assemblages of non-breeding Ravens *Corvus corax* LINNAEUS, 1758, in Wielkopolska (W Poland) in the period of recolonisation of this region. *Acta Zool. Cracov.* 43(1–2): 171–176.
- Bednorz J. 2000. Ravens *Corvus corax* LINNAEUS, 1758, nesting on electricity pylons in the Wielkopolska region. *Acta Zool. Cracov.* 43(1–2): 177–184.
- Bednorz J. 2000. Awifauna Parku Krajobrazowego Promno. W: Winięcki A. (red.). *Ptaki parków krajobrazowych Wielkopolski*. *Wielkopol. Prace Ornitol.* 9: 161–171.
- Bednorz J. 2001. *Luscinia svecica* (Linné, 1758) – Podróżniczek *Luscinia svecica*. W: Głowaciński Z. (red.). *Polska czerwona księga zwierząt. Kręgowce*. PWRiL, Warszawa, ss. 254–256.
- Kuźniak S., Bednorz J., Tryjanowski P. 2001. Spatial and temporal relations between the Barred Warbler *Sylvia nisoria* and the Red-backed Shrike *Lanius collurio* in the Wielkopolska region (W Poland). *Acta Ornithol.* 36(2): 129–133.
- Tryjanowski P., Surmacki A., Bednorz J. 2004. Effect of prior nesting succession future nest occupation in Raven *Corvus corax*. *Ardea*, 92(2): 251–254.
- Bednorz J. 2005. Stan zbadania kruka *Corvus corax* w Polsce. W: Jerzak L., Kavanagh B. P., Tryjanowski P. (red.). *Ptaki krukowate Polski [Corvids of Poland]*. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań, ss. 127–135.